

Deciziile politice ale CNCD. Cum se poate salva libertatea de exprimare?

I. Câteva decizii politice ale CNCD

Anul 2018 a fost martorul unei serii de decizii ale Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) primite cu emoție de opinia publică. Ne vom referi aici la hotărârile Colegiului Director al CNCD în cazurile (enuțate prin numele acuzaților) fostului prim-ministru Mihai Tudose, actuala premieră Viorica Dăncilă, președintele Klaus Iohannis și procurorul șefă a DNA, Laura Codruța Kövesi, senatorul Șerban Nicolae, jurnalistul Cristian Tudor Popescu, publicația umoristică *Times New Roman*¹. Unii dintre reclamați sunt asociați politic cu coaliția majoritară, alții sunt adversarii acesteia. Urmând prevederile legii, majoritatea membrilor Colegiului Director al CNCD constă din persoane propuse de formațiunile coaliției la putere.

Este semnificativ faptul că unele din deciziile invocate rezultă din folosirea de către Colegiul Director a competenței autosesizării. CNCD s-a autosesizat la 18 ianuarie 2018 în legătură cu o „ieșire” a jurnalistului Cristian Tudor Popescu privitoare la coafura doamnei Viorica Dăncilă: aceasta i-ar aminti de „pavianul cu mantie”, „o specie pe cale de dispariție”. „CTP” (cum este deseori apelat) a devenit cunoscut pentru stilul lui nemăsurat, pentru aberații precum „femeia nu e om”. Excesele jurnalistului au creat deja un tipar de natura discursului pamfletar. Cineva poate aprecia că mai semnificativă decât persiflarea este mobilizarea Colegiului Director în jurul subiectului „coafura doamnei Dăncilă”.

La 15 februarie 2018, Șefa Executivului Viorica Dăncilă a lansat o declarație polemică privindu-i pe „acești oameni” care „cred că sunt autiști și nu văd și nu aud ceea ce este vizibil pentru toți”. Cuvintele domniei sale au fost întâmpinate de criticile asociațiilor de profil – începând cu Asociația „Autism România”² –, ale unor formatori de opinie, ale Uniunii Salvați

* Prof. asociat la Universitatea de Vest,
Timișoara Email: editor.csi@gmail.com

Manuscris primit la 20 iunie 2018.

¹ Trei din această serie de hotărâri ale CNCD sunt reproduse în secțiunea MISCELLANEA a prezentului număr al NRDO.

² Declarația Asociației condamnă spusele Vioricăi Dăncilă, care „arată nivelul de înțelegere de către politicieni a autismului și a problematicei oamenilor cu această condiție, nivelul real de empatie și aplecare al demnitarilor față de nevoile acestor cetățeni. 1 din 100 de români are o tulburare din spectrul autismului. Așadar, există aproape 200.000 de « autiști » (plus familiile lor), și ei tot cetățeni români, care așteaptă să fie tratați cu respect de către reprezentanții statutului român” („Asociație: Viorica Dăncilă jignește persoanele cu autism. Premierul își cere scuze public”, Euroactiv.ro, 16.02.2018 – (<https://www.euractiv.ro/social/asociatia-autism-romania-afirmatia-vioricai-dancila-e-jignitoare-pentru-persoanele-cu-autism-10061>) - accesat la 10 iunie 2018.

România, foarte vocală, care s-a adresat CNCD³. În tot acest context, autosesizarea CNCD urmată rapid de decizia de a interpreta declarațiile doamnei Dăncilă, a fi în limitele libertății de exprimare, neconstituind discriminare, a reprezentat un sprijin important în stingerea crizei. În cazul dat, autosesizarea avea printre argumente, sensibilitatea cazului, scuzele publice aduse de către premieră, numirea actriței Manuela Harabor în poziția de consilieră pe subiect⁴.

Astfel de argumente nu contaseră într-un caz mult mai grav și „mai autentic”, al declarațiilor anterioare făcute de primul ministru Mihai Tudose, la 10 ianuarie 2018, la Realitatea TV, între care: „dacă steagul ăla [secuiesc] flutură în vânt, toți cei responsabili de acolo, flutură și ei lângă steag”. O amenințare brutală, îngroșată, adresându-se unei întregi comunități. Desigur, nu e de închipuit că premierul a folosit la propriu cuvintele, dar amenințarea cu represalii pentru o aspirație identitară este, cu un asemenea conținut, de la un asemenea nivel, de o gravitate excepțională. Or, CNCD nu s-a autosesizat pentru a lua în discuție cazul. A fost nevoie ca trei organizații maghiare (Asociația pentru Protecția Drepturilor Minoritare Mikó Imre, Asociația Maghiară pentru Protecția Drepturilor și Asociația Drepturile Noastre – Jogaink Egyesület) să trimită plângeri, ca declarațiile premierului să ajungă pe agenda Comitetului Director.

La 4 aprilie 2018, doamnele Irina Alexandra Tănase, Gabriela Firea, Vasilica-Viorica Dăncilă, Carmen Daniela Dan și Lia- Olguța Vasilescu au depus o plângere motivată de publicarea pe site-ul *Times New Roman* a unui articol șocant, „Curva lui Dragnea, asaltată de pesediști”. Până la adoptarea hotărârii au trecut trei săptămâni. Rapiditatea CNCD, în acest caz, înseamnă că petiția a fost tratată cu prioritate. Neobișnuită era și mărimea amenziilor: 16.000 de lei plătiți de autorul textului și editorul șef, respectiv administratorul firmei care administrează site-ul. Corelate, aceste detalii reprezintă un argument convingător pentru a considera hotărârea CNCD motivată politic. Și nu doar în sensul conținutului, ci și al procedurilor care priveau reclamația depusă de oameni de decizie în stat, de mare vizibilitate.

II. Preocupanta confuzie dintre insultă și discriminare

Amendarea echipei de la *Times New Roman* reflectă transgresarea frontierei de lucru a CNCD prin tratarea unei insulte drept discriminare. „Curva lui Dragnea, asaltată de pesediști” este o filipică, în termeni licențioși, la adresa controlării PSD de către Liviu Dragnea. În comunicatul de presă din 26 aprilie 2018, redacția a susținut că „Articolul incriminat este o metaforă pentru servilismul din PSD. Este un pamflet care înfierează tare din PSD. El se referă la un congres PSD și la toți cei 4.000 de membri prezenți, nu doar la cele cinci persoane

³ „Comunicat de presă – USR”, 16 februarie 2018 – (<https://www1.agerpres.ro/comunicate/2018/02/16/comunicat-de-presa-usr-13-49-27>) - accesat la 10 iunie 2018.

⁴ Președintele CNCD, Asztalos Csaba Ferenc, a avut o opinie contrară majorității pe care avea să o explice într-un interviu: „Eu am apreciat ca termenul de autist a fost folosit într-un sens peiorativ și, având în vedere faptul că vorbim despre declarațiile unei persoane care se află într-o funcție de înaltă demnitate publică, o astfel de persoană trebuie să fie mai atentă la exprimare și să aibă o rigoare accentuată atunci când face declarații” (C. Badea, CNCD: Declarațiile lui Dăncilă despre autiști nu repre-zintă discriminare. Singurul care a votat împotriva a fost șeful Consiliului, 25 februarie 2018 – (<http://www.ziare.com/vasilica-viorica-dancila/premier/declaratii-vioricai-dancila-despre-autisti-nu-sunt-discriminatorii-a-decis-cncd-1503425>) - accesat la 1 iunie 2018.

care s- au considerat discriminate”⁵. Pe ActiveWatch, Mircea Toma a pus în discuție semnificația cuvintelor licențioase și a susținut chiar că „atributul cu potențial ofensator ‘curvă’” se aplică ambelor sexe⁶. Apreciem că sensul prin excelență politic al textului, pe care îl exprimă prin metafore licențioase este ușor de evaluat la o citire onestă a lui. Faptul că formele de exprimare satirică trebuie interpretate conform codurilor specifice este un principiu susținut de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului⁷.

Cealaltă observație a lui Mircea Toma a fost că textul respectiv poate fi considerat unul ofensator, nu discriminatoriu. Membrii Colegiului Director al CNCD au apreciat că articolul din *Times New Roman* „crează o atmosferă ostilă, degradantă, umilitoare la adresa femeilor membre PSD”. Susținerea redacției că articolul se referă la toți cei 4.000 de membri prezenți congresul PSD ne pare, de asemenea, evidentă. Or, esența discriminării constă în încălcarea unor drepturi în legătură cu apartenența la o comunitate – cel mai des, vulnerabilă.

La sfârșitul acestui paragraf, simțim nevoia să condamnăm folosirea cuvântului „curvă” dincolo de contextele satirice și literare, nu pentru că ar fi licențios, ci din cauza caracterului său nedrept și ofensator la adresa femeilor cărora li se adresează, explicit sau implicit. O scurtă căutare pe Google indică un număr de cel puțin a zeci de mii de utilizări a cuvântului stigma-tizator pe Internet. Credem că CNCD ar fi dator să aibă o politică de contrapunere la utilizarea acestui cuvânt care reflectă dominanța culturii patriarhale în societatea românească.

Confuzia dintre insultă și discriminare apare și mai clară la amendarea lui Cristian Tudor Popescu. Colegiul Director al CNCD a susținut că jurnalistul a comparat-o pe doamna Viorica Dăncilă cu femei având demnități în perioada comunistă și de aici a tras concluzia: „în mod evident există o legătură între asocierea făcută și criteriul de gen”.

Cele câteva propoziții ale jurnalistului introduc două comparații: una ce ține de podoabele capilare ale doamnei Dăncilă și a pavianului cu mantie, cealaltă, dintre doamna prim ministru și „Suzănica” Gâdea și Maria Bobu. Comparațiile nu fac trimitere la criteriul „femeie” intrinsec și nici nu generalizează atributul la alte femei sau la toate femeile. Invocarea criteriului de gen de către Colegiul Director este gratuită. În efortul de a stabili o asemenea corelație, membrii Colegiului invocă și faptul că textul analizat nu se pronunță asupra „capacităților unei persoane de a îndeplini o importantă funcție, cum este cea de prim-ministru”, nu a analizat „faptele persoanei criticate, capacitățile intelectuale, moralitatea ei care nu ar recomanda pentru o funcție publică”, ci aspectul fizic. Un astfel de argument este tipic confirmării unei insulte și stabilirea faptului că limbajul folosit este protejat ori nu de libertatea de

⁵ „Comunicat de presă”, *Times New Roman*, 26 aprilie 2018 – (<https://www.timesnewroman.ro/life-death/comunicat-de-presa>) - accesat la 10 iunie 2018.

⁶ A se vedea *M. Toma*, „Curvele de la CNCD i-o sug lui Dragnea, ActiveWatch, April 26, 2018 – (<http://blog.activewatch.ro/freeex/curvele-de-la-cncd-i-o-sug-lui-dragnea/>) - accesat la 10 iunie 2018. Apreciem că această afirmație, care ni se pare incorectă când e citită *ad litteram*, e de interpretat în spiritul pamfletar-ludic al textului.

⁷ A se vedea, printre altele, *Vereinigung Bildender Künstler v. Austria* (25 ianuarie 2007).

exprimare. Raționamentul Colegiului Director nu face decât să întărească susținerea că ne aflăm, eventual, în fața unei „insulte”.

Logica echivalării insultei și calomniei cu o discriminare a fost urmată de Colegiul Director și în cazul petiției care a numit „afirmații publice discriminatorii” următoarele susțineri ale președintelui României⁸: „niște penali fac o încercare disperată să atace și să discrediteze DNA și conducerea acestei direcții. După părerea mea, această încercare este una jalnică și neconvingătoare, iar opinia mea despre munca DNA o cunoașteți. Dar îmi face plăcere să o repet. Direcția Națională Anticorupție și conducerea DNA fac o treabă foarte bună”; „Nu mă văd chemat să mediez între DNA și persoanele inculpate”; „Asta cu penalii am explicat-o de suficiente ori. Nu revin”.

Colegiul Director a refuzat să considere drept discriminatorii susținerile șefei DNA, Codruța Kovesi: „Asistăm în ultima perioadă la un festival disperat al inculpaților, care spun neadevăruri, părți de adevăr. Aici nu e vorba de Kovesi, și vă reamintesc ce am zis la primul raport de activate. DNA nu e un om, DNA e o instituție. Acest atac nu e despre Kovesi, e despre procurorii care si-au făcut treaba. Vizează îngenuncherea statului roman, umilirea societății și a poporului român. Suntem atacați că ne-am făcut treaba. Justiția e sub un asalt de peste un an. Dacă cineva a înțeles că am ieșit să răspund inculpaților se înșeală, eu nu răspund inculpaților. Dar la anumite neadevăruri am răspuns în mod repetat”⁹. Conform petiției, susținerile „reprezintă un abuz verbal/o formă de violență psihologică, care reprezintă o discriminare vădită, extrem de periculoasă ca efect asupra celor aflați în proceduri judiciare”.

Președintele și șefa DNA se referă la aceleași persoane, cărora le impută aceleași fapte. Atunci, de unde diferența în evaluare? O distincție susținută de Colegiul Director ar fi că, în timp ce demersul procursoarei șefă a DNA a dorit „să clarifice modul în care subordonații săi au instrumentat o serie de dosare, demersul Președintelui „a depășit sfera caracterului informativ care prezintă interes pentru opinia publică”.

Colegiul Director a considerat relevant faptul că termenul „penal” „se folosește numai atunci când definește anumite instituții de drept: dreptul penal, codul penal, procesul penal, fapta penală, sancțiunea penală și se referă exclusiv la dispoziții legale care au un caracter represiv, care se referă la infracțiuni și care prevăd sancțiunile aplicabile. Așadar, *adjectivul penal nu se referă niciodată la persoane*. Putem identifica situații în care cuvântul « penal » face trimitere directă la persoane numai în limbajul argotic, acest tip de limbaj fiind nedemn pentru a fi folosit de la înălțimea funcției prezidențiale. [...] Substantivarea adjectivului « penal » capătă un sens profund peiorativ prin indicarea unei întregi categorii, categorie disprețuită, umilită și stigmatizată”.

„Sensul profund peiorativ” înseamnă însă insultă, atât timp cât insulta nu este motivată de asocierea cu o categorie de tipul rasei, naționalității, etniei, limbii, religiei, categoriei sociale, convingerilor, genului, orientării sexuale, apartenența la o categorie defavorizată, vârsta etc. Este adevărat că noțiunea discriminării, cum este aceasta circumscrisă de O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare se referă și la „orice alt criteriu”. Ultima sintagmă nu este totuși echivalentă cu „orice etichetă care identifică un grup de oameni”. Instituția unde lucrează un anumit număr de angajați, echipa care a strâns un număr de jucători, celula unde se află un număr de deținuți nu sunt „criterii” în sensul

⁸ Declarațiile au fost făcute în cadrul Conferinței de presă de la Palatul Cotroceni din data de 15.02.2018.

⁹ Conferința de presă din data de 14.02.2018.

definiției tratamentului discriminatoriu. Categoriile discriminării sunt generice, identitare, spre deosebire despre etichetele care au scopul să circumscrie o colectivitate concretă. „Penalii” la care face referire Președintele României denotă mulțimea înalților demnitari cu dosare de corupție, aceiași la care s-a referit Procurorul șef al DNA, dar într-o variantă lexicală care poate fi interpretată drept peiorativă.

În hotărârea nr. 168/9.05.2018, Colegiul Director motivează sancționarea Președintelui Iohannis și prin pericolul ca termenul „penali” folosit de el să nu producă stereotipuri, căci, este scris în hotărâre, acestea afectează „formarea unei societăți care își respectă toți semenii săi, fără nici un fel de deosebire”. Stereotipia este însă o idee: asocierea românilor cu lenea, a germanilor cu ordinea ș.a.m.d. Nu este adecvat să pui pe spatele unui cuvânt „responsabilități” cu care natura lui nu e compatibilă. „Argumentul” sugerează mai curând că membrii Colegiului Director au dorit să se ia la trântă cu termenul „penal”.

III. Atribuirile identitare în cazuri care țin de interese și politici publice

Interesant din perspectiva unei doctrine a discriminării este și raționamentul Colegiului Director privitor la relația dintre competențele constituționale ale Președintelui și limitele discursului său public. Amestecul Președintelui în activitatea Direcției Naționale Anticorupție („Acuzele aduse unora dintre procurorii DNA sunt extrem de grave”), prin „înfierarea penalilor”, ultimul atribut cu caracter peiorativ, ar interfera cu rolul acestuia prevăzut de către Constituție, de a fi un „mediator”. În opinia CNCD, „Președintele României ar fi trebuit să aibă o atitudine neutră, lăsând instanțele și organele competente să se pronunțe asupra acestor aspecte”. Pe aceeași linie de argumentare, Colegiul Director repetă ideea că în intervenția sa, Șeful statului ar fi trebuit să rămână în sfera caracterului informativ. Într-o astfel de interpretare, rolul de mediator al Președintelui implică neutralitatea politică.

Prerogativele prezidențiale trec însă dincolo de mediere. Președintele nu doar mediază, ci apără democrația și drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, consultă guvernul în chestiunile de importanță deosebită, adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme politice ale națiunii, prezidează ședințele Guvernului la care participă. Statutul Șefului statului este în esență politic – dar nu partinic. Perspectiva „castratoare” asupra prevederilor art. 80 alin. (2)¹⁰ din Constituție pe care o propune Colegiul Director nu corespunde cu felul în care a fost modelată aceasta de legea fundamentală. Considerate în ansamblu, prerogativele prezidențiale indică rolul considerabil al Președintelui în dezbaterile publice, nevoia implicării active sau reactive, a intervenției, când elaborate, când dependentă de urgențe. Ca urmare, instituțiile care interferă cu libertatea de exprimare au obligația constituțională să vegheze asupra asigurării exercițiului acestei libertăți de către Șeful statului în condiții optime: este chemat *prin excelență* să ridice marile chestiuni de interes public.

În decizia sa din 9 mai 2018, Colegiul Director a pus în valoare două decizii ale CEDO care subliniază pericolul negării prezumției de nevinovăție prin folosirea de către persoane cu autoritate publică (parlamentari, miniștri, procurorul general) a unor cuvinte acuzatoare la adresa acuzaților. Argumentele judecătorilor europeni în cauzele *Allenet de Ribemont c. Franța* și *Butkevičius c. Lituania* sunt o sursă de învățăminte. Diferența dintre situațiile

¹⁰ Articolul 80 alin. (2): „Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. În acest scop, Președintele exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate”.

judicate de CEDO și discursul prezidențial ajuns în analiza CNCD, privind „penalii” este că primele cuvintele acuzatoare aveau în vedere persoane precise despre care demnitari au afirmat vinovăția înaintea condamnării. Or, Președintele Klaus Iohannis numea o categorie, cea a persoanelor legate de fenomenul corupției la nivel înalt, care afectează funcționarea societății. Nu există o deosebire de natură între cuvântul „penali” și cuvântul „corupți”. Echivalența dintre cei doi termeni pune în lumină cerința impusă prin decizia sa de către CNCD: *ca Președintele României să nu se pronunțe asupra fenomenului corupției la nivel înalt decât în varianta numirii unor persoane condamnate*. Cu greu poate fi considerată o astfel de pretenție compatibilă cu funcționarea responsabilă a instituțiilor într-o democrație.

Nu este prima oară când CNCD introduce un foarte strâmt pat al lui Procust pentru dezbaterile publice. Un caz binecunoscut opiniei publice a fost amendarea Președintelui Traian Băsescu, tot printr-o procedură rapidă, pentru declarația sa din 30 septembrie 2011:

Diplomația are și ea limitele ei. Spre exemplu, nu poți să-i spui finlandezului „nu e adevărat, țiganii nu au fost în centru la Helsinki și nu au cerșit”. (...) Ce poate să facă diplomația când guvernul constată că țiganii cerșesc agresiv, au început să fure prin autobuze, ce poate să facă diplomația, pentru că acolo este reacția unei opinii publice și orice guvern se uită în primul rând la opinia publică la el.

Decizia de interpretare a discursului prezidențial ca discriminatoriu fusese atunci luată cu o implicare elaborată a membrilor Colegiului Director¹¹. În acel caz, autorii opiniei majoritare au susținut că declarația Președintelui Traian Băsescu transmite mesajul că toate persoanele aparținând minorității rome din România cerșesc agresiv în Europa și fură de prin autobuze, ceea ce o plasează în categoria „hărțuirii”, chiar dacă afirmațiile nu au avut această intenție. Pentru legitimarea opiniei majoritare, decizia din 2011 a forțat interpretarea a ceea ce a fost spus: în declarația sa, Președintele se referea strict la „țiganii care au fost în centru la Helsinki”, din cauza cărora protestaseră finlandezii¹².

Cele două exemple anterioare, de sancțiuni hotărâte de către Colegiul Director al CNCD, sunt de mare relevanță întrucât privesc doi președinți ai României, personificând instituții cu un rol substanțial în abordarea marilor teme de interes public. Iată, în continuare, un exemplu în care importanța cazului rezultă din vizibilul impact social generat. La 7 mai 2018, două organizații neguvernamentale, E-Romnja și Centrul Filia, au trimis o petiție la CNCD care califică câteva susțineri ale purtătorului de cuvânt al Patriarhiei, Vasile Bănescu, drept discriminatorii. Acestea ar întări „prejudecățile la adresa minorității rome și a grupurilor vulnerabile și alimentează ura împotriva fetelor rome și a fetelor aparținând grupurilor vulnerabile prin asocierea exclusivă a acestora cu numărul ridicat de nașteri în rândul adolescenților din România”.

¹¹O opinie majoritară pe fond, o opinie concurentă privind încadrarea juridică a faptei, o opinie majoritară privind sancționarea faptei, o opinie separată la opinia majoritară și încă una, parțial separată.

¹²G. Andreescu, O nouă sancționare a domnului Traian Băsescu de către CNCD. Exercițiul libertății de exprimare în dezbaterile politicilor publice pentru romi, în Noua Revistă de Drepturile Omului nr. 4/2011, p. 27-39.

Petiția se referă la un discurs al purtătorului de cuvânt al Patriarhiei ținut *după conferința „Referendumul pentru căsătorie în România: Perspective naționale și internaționale”*, în care afirma că:

E un sofism foarte ieftin să spui că o fată de etnie rromă sau o fată care a fost abuzată sexual sau o fată care a abandonat școală, care trăiește fără părinții ei, plecați în străinătate și care bineînțeles că intră într-o derivă morală, au ajuns în situația nefericită de a fi gravide din cauza lipsei de educație sexuală. Toate aceste cazuri care se invocă au în spate, de fapt, motive sociologice. Abandon școlar, plecarea părinților în străinătate, lipsă accesului la informare virtuală, deci pe internet, în mediul rural și, nu în ultimul rând, apartenență la o anumită etnie, unde, după cum bine știm, viața sexuală se începe mult mai devreme¹³.

Conform Centrului Filia, sesizarea ținea cont și de impactul puternic pe care îl are „instituția religioasă pe care o reprezintă domnul Bănescu” în legitimarea, prin astfel de declarații, a rasismului, sexismului și clasicismului existente în societatea românească¹⁴.

Mobilizarea socială pentru susținerea purtătorului de cuvânt al Patriarhiei a fost impresionantă. Alianța Evanghelică din România (Cultul Creștin Baptist - Uniunea Bisericilor Creștine Baptiste din România, Biserica Creștină după Evanghelie din România - Uniunea Bisericilor Creștine după Evanghelie din România, Cultul Creștin Penticostal - Biserica lui Dumnezeu Apostolică din România) au condamnat „act[ul] de hărțuire la care este supus de către ONG-uri purtătorul de cuvânt al Bisericii Ortodoxe Române, domnul Vasile Bănescu, prin reclamarea la CNCD”¹⁵.

Un număr de personalități, între care academicienii Ioan-Aurel Pop, Sorin Dumitrescu, Ana Blandiana, scriitori și artiști: Alex Ștefănescu, Dan Puric, Varujan Vosganian, Sorin Lavric au adresat CNCD o scrisoare deschisă care afirmă: „Asistăm în ultimele zile la un linșaj mediatic și instituțional la care este supus purtătorul de cuvânt al Patriarhiei Române, dl Vasile Bănescu”, reprezentând „un atac la adresa libertății de exprimare”¹⁶.

De notat și tonul cu care se adresează semnatarii, care cer „scuze publice față de peste cele trei milioane de cetățeni ai României care au semnat demersul de susținere a clarificării definiției Căsătoriei în Constituție, pe de o parte, și încetarea imediată a acțiunilor îndreptate împotriva dlui Vasile Bănescu, un om de o decență, civilitate și o probitate intelectuală

¹³ „Vasile Bănescu: Copilul are nevoie de Educație cu majusculă, nu de educație sexuală intensivă”, 4 mai 2018 – (<https://rodiagnusdei.wordpress.com/2018/05/04/vasile-banescu-copilul-are-nevoie-de-educatie-cu-majuscula-nu-de-educatie-sexuala-intensiva/>) - accesat la 7 iunie 2018.

¹⁴ „Purtătorul de cuvânt al BOR e acuzat de discriminare și a fost reclamat la CNCD”, *ziare.com*, 8 mai 2018 – (<http://www.ziare.com/social/biserica/purtatorului-de-cuvant-al-bor-e-acuzat-de-discriminare-si-a-fost-reclamat-la-cncd-1512773>) - accesat la 7 iunie 2018.

¹⁵ F. Pușcaș, Solidaritate în fața CNCD: Alianța Evanghelică îi ia apărarea purtătorului de cuvânt al Bisericii Ortodoxe, acuzat de discriminare, *stiripesurse.ro*, 10.05.2018 – (https://www.stiripesurse.ro/solidaritate-in-fata-cncd-alianța-evanghelică-ii-ia-apararea-purtatorului-de-cuvant-al-bisericii-ortodoxe_1264398.html) - accesat la 7 iunie 2018.

¹⁶ „Purtătorul de cuvânt al Patriarhiei Române, susținut de academicieni și artiști în cazul acuzațiilor de rasism. Scrisoare deschisă adresată CNCD”, 24 mai 2018, *evz.ro* – (<http://evz.ro/purtatorului-de-cuvant-al-patriarhiei-romane-sustinut-de-academici.html>) - accesat la 8 iunie 2018.

ireproșabile, pe de alta”¹⁷. Aici, declarația părăsește ideea principiilor (libertatea de exprimare) pentru a sublinia forța majorității de a impune regulile¹⁸.

Cazurile Klaus Iohannis, Traian Băsescu și Vasile Bănescu prezintă multe analogii. Toate trei au natura unei dezbateri de primă importanță publică: a corupției în România, a eforturilor României de a intra în spațiul Schengen, respectiv a legislației care afectează comunitatea LGBTQ. Toate trei implică actori de prim impact asupra vieții publice: președinția și în ultimul caz, împreună, BOR, Academia Română, personalități formatoare de opinie.

Asemănări există și între discursurile incriminate de către petenți. În fiecare dintre cele cazuri, au fost avute în vedere grupuri de persoane în raport cu care autoritățile publice au obligația să elaboreze politici publice: „penalii” lui Klaus Iohannis, „țigani” lui Traian Băsescu „care cerșesc agresiv și au început să fure prin autobuze” și „fetele roma la care viața sexuală începe mult mai devreme”, invocate de Vasile Bănescu.

Autorul opiniei separate în cazul Traian Băsescu din 2011 a prins esența a ceea ce era de reproșat exprimării Președintelui: statutul său constituțional îl obligă să își aleagă forme adecvate de exprimare („romi”, și nu „țigani”), astfel încât prin declarațiile publice să evite comen-tarii care pot răspândi și conduce la creșterea intoleranței¹⁹. Într-o hotărâre de referință, din 2008, CNCD a adoptat principiul că folosirea cuvântului „țigan” nu intră prin ea însăși în categoria lexicului discriminator, dar poate căpăta această natură dacă are scopul de a atinge demni-tatea ori de a crea o atmosferă de intimidare, ostilă, degradantă, umilitoare sau ofensatoare.

Subliniez caracterul rezonabil al discursului preotului Vasile Bănescu. Faptul că o minoră devine gravidă are multe determinații multiple, dincolo de lipsa educației sexuale. Iar că fetele din comunitatea roma sunt supuse mult mai mult riscului de a avea copii la vârste mici din cauza mariajelor timpurii este substanțial susținut de date²⁰. Faptul că două organizații

¹⁷Ibidem.

¹⁸De altfel, la puțin timp după apariția „cazului Bunescu”, a fost pusă în circulație o petiție pentru desființarea Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, cu argumentul: „Ultimele decizii ale CNCD arată limpede că funcționează ca o unitate polițienească prin care se urmărește eliminarea dezbaterilor publice pe teme care nu sunt îmbrățișate de ideologia acestei « instanțe » plătită din banii românilor. Practic, CNCD a devenit o instituție care, în loc să combată discriminarea, o instrumentalizează și o întoarce împotriva unor segmente largi (și majoritare) ale societății” (https://www.petitiononline.com/extra_visibility.php?id=203235&source=petition_menu&content=Extra+visibility&source_page_type=sign%20a%20petition) - accesat la 8 iunie 2018.

¹⁹Autorul opiniei separate susține că Președintele s-a referit strict la grupurile de romi identificați ca autori ai unor fapte reprobabile în protestele diplomatice și populare din Olanda și Finlanda; a pus în dezbatere un subiect care prezintă un interes major pentru România și Uniunea Europeană. Faptul că dezbaterea subiectului și identificarea soluțiilor sunt dificile sau stânjenitoare nu reduce, scrie acesta, ci din contră, crește responsabilitatea liderilor politici de a se adresa cu sinceritate opiniei publice pentru a căuta împreună soluțiile adecvate (a se vedea *G. Andreescu*, O nouă sancționare a domnului Traian Băsescu de către CNCD. Exercițiul libertății de exprimare în dezbaterea politicilor publice pentru romi, în *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 4/2011, p. 27-39.)

²⁰Există autori care au altă opinie (a se vedea, în acest sens „ROMÂNIA TABU. Copiii care fac copii. Cristina: «O îmbrăcam, o dezbrăcam, era ca și cum mă jucam cu o păpușă»”, 2 octombrie 2014 - <http://www.gandul.info/reportaj/romania-tabu-copiii-care-fac-copii-cristina-o-imbracam-o-dezbracam-era-ca-si-cum-ma-jucam-cu-o-papusa-13129556>). Dar evaluările cu motivații militante sunt contrazise de cercetări ample, precum cele care au stat la baza Strategiei Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor și ale Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Riscurilor Sociale și Demografice. Conform Raportului Comisiei din septembrie 2009, „Riscuri și inechități sociale în România” o

dedicate drepturilor femeilor au depus petiții împotriva unei alegații privind frecvența nașterilor la vârsta minoratului este paradoxală, întrucât sistemul mariajelor timpurii reprezintă unul din mecanismele pernicioase care coboară statutul femeilor în comunitatea roma²¹.

Există și deosebiri între cele trei declarații ajunse în fața membrilor Colegiului Director al CNCD, care privesc obiectivele acestor surse de autoritate formală sau informală. În timp ce președinții României susțineau ținte de indiscutabil interes național, de cealaltă parte, discursul incriminat era în sialul proiectului de a încrusta în legea fundamentală statutul discriminat al persoanelor gay. Vasile Bănescu nu e doar un purtător de cuvânt al Patriarhiei, ci al unei întregi biserici cu o amplă tradiție și implicare la zi în acțiuni discriminatorii²². Scopul declarației sale era de opunere la educația sexuală în școli, a cărei importanță nu era contestabilă prin argumentele sale, referitoare la factorii care explică graviditatea timpurie. La rândul lor, susținătorii preotului Vasile Bănescu sunt cunoscuți pentru luările lor de poziție conservatoare. Academia Română a devenit recent unul dintre actorii cei mai agresivi față de eforturile menite să îndrepte democrația românească pe o cale mai rațional construită și mai inclusivă. Cele mai recente opinii ale academicienilor²³ și luările de poziție ale instituției²⁴ impresionează prin caracterul lor retrograd.

IV. Specificul interpretării O.G. nr. 137/2000 în materia discursului care aduce atingere dreptului la demnitatea personală

Partizanalul politic demonstrat de recente hotărâri ale CNCD care privesc demnitari ori persoane de mare vizibilitate publică și intervenția discutabilă în dezbaterile unor teme de prim interes național cer o revenire la bazele interpretative ale legislației anti-discriminatorii

proporție de 10% dintre fetele roma au primul copil între 12 și 15 ani, iar 48% între 16 și 18 ani (a se vedea varianta electronică: http://media.hotnews.ro/media_server1/document-2010-04-20-7150607-0-raportul-comisiei-prezidentiale.pdf - accesat la 9 iunie 2018).

²¹ A se vedea A. Braga, A. Catrina, S. Gamonte, D. Neaga, Ce spune un dialog cu soțiile de lideri romi?, in Nevi Sara Kali. Roma Women's Journal no. 1, pp. 85-94.

²² Din păcate trecute cu vederea de CNCD.

²³ A se vedea, în acest sens, stilul și conținutul limbajului folosit de vicepreședinte Academiei, Răzvan Theodorescu, cu privire la Strategia națională pentru educație parentală: „Domnule, familia normală, adică cea formată din bărbat și femeie, trebuie să-și facă datoria în continuare. Nu este de dorit ca altcineva să preia aceste sarcini de educare a copiilor. Ce este de fapt toată această acțiune? O maimuțareală a unor excese europene care nu au ce căuta în spațiul civilizat. Și aici nu este vorba nici de tradiție, nici de conservatorism, nu! Este vorba despre normalitate” (G. Ioniță, R. C. Pena, F. Saiu, Academia și Biserica, ȘOCATE de promovarea educației parentale în ȘCOLI. REȚEAUA de ONG-uri din spatele REEDUCĂRII PRO-GAY a PĂRINȚILOR, *evz.ro*, 3 iulie 2018 - <http://evz.ro/academia-romana-biserica-socate.html> / - accesat 9 iunie 2018).

²⁴ Iată primul paragraf din Poziția Academiei Române, semnată de Biroul Prezidiului Academiei Române (Ioan-Aurel Pop, Bogdan Simionescu, Victor Spinei, Răzvan Theodorescu, Victor Voicu): „Proiectul Ministerului Educației Naționale, de legiferare a unui sistem de educație parentală fără nici un specific românesc, cu implicații enunțate explicit împotriva familiei tradiționale, ca nucleu al vieții sociale, culturale, morale și creștine, milenare a românilor, presupune o educație uniformă a copiilor, fără diferențe de sex, de particularități antropologice și psihologice, de mediu comunitar (rural, urban), etnic. Proiectul echivalează cu o încercare, asemănătoare celor din statele cu regimuri totalitare internaționaliste sau globaliste, de obținere a ceea ce s-a numit mereu „omul nou“, fără familie, fără naționalitate, fără țară, fără identitate”.

în România. Caracterul discriminatoriu al unor acțiuni este mai simplu de apreciat. Însă sancționarea limbajului pune în conflict două repere valorice la fel de prețioase: demnitatea personală și libertatea de exprimare. Autoritățile publice au de trasat frontiera considerată că realizează un echilibru rezonabil între cele două valori. Nu există însă o rețetă universală. Dincolo de distincția majoră dintre modelul american fundamentat pe Amendamentul I la Constituția americană și „cel european” se adaugă mici sau mai mari diferențieri naționale în trasarea respectivei granițe. Un exemplu semnificativ ar fi refuzul Spaniei de a pedepsi negaționismul²⁵, sistemul constituțional spaniol nefiind cel al unei democrații militante²⁶.

Cum se așează această frontieră în România cu privire la limbajul discriminatoriu²⁷? Stabilirea echilibrului dintre valorile demnității personale și a libertății de exprimare are drept ghid O.G. nr. 137/2000, actul normativ care stabilește și criteriile de funcționare ale CNCD. În chestiunea libertății de exprimare, Ordonanța din anul 2000 are următorul specific:

- la capitolul de definiții și principii conține o prevedere specială, art. 2 alin. (8), conform căreia „Prevederile prezentei ordonanțe nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului la liberă exprimare, a dreptului la opinie și a dreptului la informație”;

- introduce o secțiune aparte care se adresează discursurilor discriminatorii, privind „Dreptul la demnitatea personală”;

- în art. 15 din O.G. nr. 137/2000 (care este conținutul acestei secțiuni), introduce drept criteriu de stabilire al comportamentelor contravenționale (manifestate în public), pe lângă propaganda naționalist-șovină, de instigare la ura rasială sau națională, acele comportamente care au *ca scop sau vizează* atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare împotriva unei persoane, unui grup de persoane sau unei comunități motivate de apartenența la o serie lungă de categorii.

Rezultă din această structurare că legiuitorul român a impus ca tratarea discursurilor potențial discriminatorie să fie făcută dându-se o atenție specială protejării dreptului la liberă exprimare, a dreptului la opinie și a dreptului la informație. Articolul 2 alin. (8) care privește principiile politicilor de combatere a discriminării nu este facultativ. Și totuși, Colegiul Director aproape nu îl invocă în hotărârile sale.

Articolul 15, care este specific și deci cel de utilizat ori de câte ori se decide asupra caracterului unui discurs reclamat ca discriminatoriu, introduce o diferență față de definiția generală a discriminării. Pentru a fi considerate infracțiuni, comportamentele trebuie să aibă drept „scop”, sau să „vizeze” atingerea demnității. În raport cu definiția de la art. 2 alin. (1), care ține cont nu doar de „scopul”, ci și de „efectul” asupra restrângerii, înlăturării recunoașterii, folosinței sau exercitării unor drepturi, această schimbare este fundamentală. Legea românească este fermă în a impune ca stabilirea caracterului discriminatoriu al unui discurs să aibă de verificat *intenția, nu efectul*, legiuitorul ținând să facă diferența dintre faptele de

²⁵Curtea Constituțională spaniolă a declarat, într-o hotărâre din 23 noiembrie 2007 (BOE-T-2007-21161) din 7 noiembrie 2007, drept neconstituțională infracțiunea de negare a genocidului prevăzută la articolul 607 § 2 din Codul penal spaniol.

²⁶Unii cercetători susțin că Spania conține de asemenea elemente legislative cu caracter militant (cum ar fi acțiunile judiciare împotriva partidelor extremist) și mai general, că nu poate exista o democrație „absolut nemilitantă” (C.V. Prado, The 'Militant Democracy' principle in Spain, în M. Thiel, C. Vidal, S. Ceccanti (eds.), The 'Militant Democracy' Principle in Modern Democracies, Ashgate, Farnham, 2009, pp. 243-263).

²⁷Tema insultei și calomniei au un regim separat, apreciem a fi dominat de jurisprudența CEDO.

discriminare-acțiuni ținând inegalitatea la angajare, împiedicarea accesului la serviciile publice, libertatea de circulație [Secțiunile II-IV ale O.G. nr. 137/2000, care trimit la „discriminare” în sensul art. 2 alin. (1)], și contravențiile prin manifestări gestuale, discursuri, scrieri etc. (Secțiunea a V-a). Colegiul Director avea de luat act de această distincție și trebuia să o respecte cu fidelitate în hotărârile adoptate de-a lungul timpului.

Chiar dacă efectul unui discurs are consecințe nedorite asupra demnității unor persoane ori grupuri, atâta timp cât nu există intenția, Colegiul Director nu are dreptul să îl sancționeze. În raport cu art. (1), art. 15 are statutul unei legi speciale: după ea se conduce judecata. Este greu de înțeles cum, la peste 15 ani de la funcționare, instituția menită să aplice O.G. nr. 137/2000 face sistematic abstracție de ce impune art. 15 al actului normativ.

A făcut sistematic abstracție, dar nu întotdeauna. Colegiul Director al Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării a deliberat pe marginea prevederilor art. 15 în Hotărârea nr. 410 prin care a fost sancționată declarația Președintelui României din 2011. Odată ce majoritatea a stabilit că declarația Președintelui Traian Băsescu nu a avut ca scop atingerea demnității romilor din România, autorii opiniei concurente și-au îndreptat atenția către aplicarea art. 15 al O.G. nr. 137/2000.

Dar iată ce raționament de neînțeles a urmat: „Această formulare [a art. 15] este puțin ambiguă, dar nu rezultă elementul de intenție directă. Formularea « vizează » poate acoperi o altă formă de culpă, și nu doar intenția directă”. Iar aceasta, întrucât „O.G. nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, la art. 1, stabilește: «constituie contravenție fapta săvârșită cu vinovăție»”. Și mai departe: „În nici un caz scopul unei afirmații nu poate fi probat. Astfel dacă am admite ipoteza conform căreia se poate stabili încălcarea dreptului la demnitate doar în situația în care scopul afirmației este atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, această parte a art. 15 al O.G. nr. 137/2000 nu ar fi niciodată aplicabilă, ceea ce contravine intenției legiuitorului”²⁸.

Sofismul (termen care în acest context este mai curând un eufemism) a fost ales în 2011 de autorii opiniei concurente pentru a argumenta sancționarea reclamatului. Evident, nu e de luat în considerare. Scopul unei afirmații poate fi probat, căci oamenii semnifică și recunosc semni-ficații. Dacă nu ar fi așa, cuvântul nu ar apărea în art. 2 alin. (1) și art. 15 al O.G. nr. 137/2000 și mai general, de atâtea ori, în legislația penală și civilă.

V. Concluzii. Cum se poate salva libertatea de exprimare?

Declarația Președintelui Traian Băsescu din anul 2011 nu avea ca scop și nu viza atingerea demnității romilor, și nici preotul Vasile Bănescu nu intenționa afectarea demnității fetelor de romi. Cuvântul „penal” folosit de Președintele Klaus Iohannis, pentru a circumscrie categoria demnitarilor care sunt acuzați de corupție și dau multe motive de a fi văzuți astfel, exprima sigur indignare și ostilitate. Ea nu avea însă ca scop negarea corectitudinii actului de justiție în ce-i privește pe cei vizați, nu poate fi legată de intenția denigrării vreunei categorii identitare căci nu de identitatea vreunei comunități era vorba. Se poate reclama eventual insulta, dacă acuzatorii găsesc suficiente probe pentru a arăta că despre ei în mod precis era vorba. Dar deja intrăm în alt domeniu al litigiilor juridice.

²⁸ A se vedea, pe larg, *G. Andreescu*, O nouă sancționare a domnului Traian Băsescu de către CNCD. Exercițiul libertății de exprimare în dezbaterile politicilor publice pentru romi, în *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 4/2011, p. 27-39.

Problematika justului echilibrului dintre demnitate și libertate nu apare doar de cazurile tratate mai sus și nu este specific unui orizont românesc. Din contră, ce se întâmplă astăzi la noi în materia confruntării nevoii de a respecta demnitatea ființelor umane și condiția asigurării libertății de exprimare se află în siajul unui curent internațional. Un mare număr dintre problemele lumii de astăzi țin de identități, iar impactul lor asupra vieții sociale are o asemenea amploare și profunzime, încât e nevoie de o constantă adaptare a politicilor la noile realități. Or, o astfel de adaptare nu e posibilă fără libera dezbatere publică și deci recucerirea libertății de exprimare. Sunt numeroși autorii care apreciază că suntem martorii unei involuții a libertăților și în consecință, a erodării democrației. Îl amintesc pe Jacob Mchangama cu observația lui, că „abordarea europeană a libertății de exprimare a creat spațiul legal și cultural necesar care permit oamenilor politici și mișcărilor sociale să transforme interdicția asupra simbolurilor și discursurilor dezagreabile într-un scop în sine”²⁹. Wendy Kammer este citat periodic în jurnalele publicațiile americane cu formularea lui: „Trăim într-o perioadă de isterie privind cuvintele și simbolurile și de inabilitate în a înțelege contextul în care cuvintele și simbolurile sunt utilizate”³⁰. Pascal Bruckner insistă asupra relor unui „rasism imaginar” (de înțeles în sensul larg, de șovinism, sau antisemitism etc.), cel care „survine acolo unde ni se interzice să criticăm o dogmă sau alta, acolo unde ni se spune că e interzis să fim rezervați și poate critici în raport cu o credință particulară sau cu alta”³¹. În ultimii ani a vieții sale, Claude Lévi-Strauss a adus critici controlului care se exercită asupra descrierii raporturilor identitare³².

Membrilor Colegiului Director al CNCD nu li se cere să intre în dezbaterile filozofice asupra democrației contemporane. Ei au însă de urmat cu rigoare prevederile O.G. nr. 137/2000, ceea ce înseamnă judecarea tuturor manifestărilor verbale sau scrise în termenii art. 2 alin. (8) și art. 15 ale actului normativ. Respectarea legii de prevenire și sancționare a tuturor formelor de discriminare iese în întâmpinarea libertății necesare dezbaterii problemelor publice.

Ce înseamnă în contextul legii combaterii tuturor formelor de discriminare prevederea art. 2 alin. (8) care cere ca prevederile ei să nu poată fi interpretate „în sensul restrângerii dreptului la libera exprimare, a dreptului la opinie și a dreptului la informație”? Desigur, ea este de raportat la jurisprudența CEDO, însă prezența acestui enunț normativ dă Colegiului Director al CNCD un instrument puternic de a deplasa frontiera dintre demnitate și libertate în sensul ultimei, oprind tendința care sufocă astăzi spațiul dezbaterii publice.

Un alt pas pe care îl susținem este recuperarea distincției din sistemul juridic american, dintre discurs și comportament, pe care îl formulăm ca diferențiere între manifestările

²⁹ J. Mchangama, Europe and free speech: A race to the bottom?, 3 august 2015 (<https://euobserver.com/opinion/129823>) - accesat la 4 iunie 2018.

³⁰ Spre exemplu, în J. Beeger, Confederate Symbols, Swastikas and Student Sensibilities, The New York Times, July 31, 2015 – (<https://www.nytimes.com/2015/08/02/education/edlife/confederate-symbols-swastikas-and-student-sensibilities.html>) - accesat la 4 iunie 2018.

³¹ C. Pătrășconiu, Interviu PASCAL BRUCKNER: Rasismul imaginar, declinul Occidentului și semnele speranței”, Marginalia, June 18, 2018 – (<https://www.marginaliaetc.ro/cristian-patrasconiu-interviu-pascal-bruckner-rasismul-imaginar-declinul-occidentului-si-semnele-sperantei/>) - accesat la 15 iunie 2018. A se vedea, mai elaborat, volumul lui P. Bruckner, Un rasism imaginar. Islamofobie si culpabilitate, Humanitas, București, 2018.

³² C. Lévi-Strauss, Claude. L'Anthropologie face aux problèmes du monde moderne, Seuil, Paris, 2011.

protejate, „acțiuni, *de fapt* acte de exprimare” și „actele de exprimare, *de fapt* acțiuni”³³. Fenomenul discriminării motivează invocarea sistematică a unei astfel de distincții. Un exemplu clasic de „acțiune, *de fapt* act de exprimare” este arderea drapelului american. A doua categorie include anunțurile de gen: „Nu angajăm romi”, ori „Interzis romilor”, sau: „Nu angajăm decât oameni cu credința în Dumnezeu”³⁴. Ele nu sunt opinii, ci acțiuni de împiedicare a căutării locurilor de muncă ori a accesului în locuri publice.

Este de detaliat complexa categorie a incitării și a propagandei șovine, xenofobe și naționaliste care este tratată fără diferențieri ca limbaj al urii. Incitarea la acțiuni ilegale, mobilizarea împotriva unor categorii identitare, propaganda împotriva acestora sunt de natura unor „acte de exprimare *de fapt* acțiuni”. Acestea sunt de distins de criticile, oricât de severe, ori blasfemiatoare, care rămân opinii și acte de exprimare. Pentru operarea cu astfel de distincții, art. 2 alin. (8) al O.G. nr. 137/2000 este piesa potrivită.

În sfârșit, aș enunța la sfârșitul acestui studiu care invocă repetat în deziderate nevoia unui alt stil de elaborare a hotărârilor CNCD. Acestea au un rol important în crearea unei culturi a combaterii discriminării. Ca urmare, este necesar să fie simple, concise și să se concentreze pe faptele și argumentele de fond ale recunoașterii – sau respingerii – presupuselor discriminări. În acest fel, argumentele pot fi urmărite și înțelese de către părțile implicate și reluate, discutate, de opinia publică. Or, în marea majoritate a cazurilor, hotărârile CNCD nu se conformă acestor standarde³⁵. Încărcătura inutilă lasă impresia lipsei de rigoare³⁶ și sugerează o dorință a membrilor Colegiului Director de a-și acoperi deciziile printr-un text complicat și verbos. Indiferent însă de motivul real, tipul de texte cu care ne-a obișnuit CNCD nu permite o comunicare convingătoare cu societatea. Proiectele menite să întărească instituția au motive s-o includă.

³³ A se vedea argumentarea mai pe larg în *G. Andreescu, Liberalismul împotriva lui însuși*, în *S.A. Matei, C. Dobrescu, E. Copilaș, Liberalismul, pro și contra*. O carte ce încearcă să conserve diversitatea de idei, Adenium, Iași, 2015, p. 219-257.

³⁴ Anunțul a făcut subiectul unei decizii a CNCD prin care s-a susținut că nu este discriminatoriu.

³⁵ Un singur exemplu. În hotărârea nr. 51 din 31.01.2018, din cele 11 pagini ale sale, două fac prezentarea faptelor și a susținerilor părților, patru constau într-o înșiruire de cazuri ale CEDO, alte două reiau teze generale privind libertatea de exprimare și a limitelor ei în perspectiva jurisprudenței europene. Rămân puține rânduri care să explice de ce, în gândirea membrilor Colegiului Director, Cristian Tudor Popescu trebuia sancționat pentru declarația sa, și nu invers.

³⁶ Rigoarea este în mod real o vulnerabilitate a deciziilor Colegiului Director. Un caz exemplificator: în hotărârea sa nr. 168/9.05.2018, membrii Colegiului invocă, pentru a o lua reper de interpretare, hotărârea nr. 92/23.05.2007, de sancționare a Președintelui Traian Băsescu pentru a fi rostit în fața soției, în spațiul privat al mașinii sale, insulta „țigancă împutătită”. Decizia din 2007 încalcă noțiunea discriminării și deci legea, întrucât actele discriminatorii sunt prin definiție, și nu pot fi altfel, încălcări ale drepturilor omului *în domeniul vieții publice*. Am analizat această greșală în *G. Andreescu, De la gafa președintelui Traian Băsescu la problematica discriminării*, în *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 3/2007, p. 21-34. Deși eroarea e atât de evidentă și au trecut 11 ani de atunci, Colegiul Director nu pare să fie interesat de corectarea raționamentului deficitar.